

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Кваліфікаційна робота

рівня вищої освіти «Бакалавр»

на тему: **«ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ»**

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Виконав: студент групи ЗВ – 43сп
Товарянський С. І.
Керівник: к. е. н., доцент
Ступень О. І.

ДУБЛЯНИ- 2024

УДК 332.3

Організація використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. Товарянський С. І. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. Львів, Львівський національний університет природокористування, 2024 р.

44 с. текстової частини, 10 таблиць, 2 рисунки, 25 використаних джерел.

У кваліфікаційній роботі визначено основні ознаки та зміст терміну «раціональне використання земель сільськогосподарського призначення». Підкреслено чотири ключові аспекти раціонального використання сільськогосподарських земель: екологічний, соціальний, фінансовий та управлінський.

Об`єктом кваліфікаційної роботи є Сновицький старостинський округ Поморянської селищної громади Золочівського району Львівської області. Дослідження раціонального землекористування все ще знаходиться на ранніх стадіях, але воно більше зосереджується на тому, як збалансувати його економічні та екологічні аспекти. Встановлено обмеження у використанні земель старостинського округу.

Проведено оцінку угідь за рівнем антропогенного навантаження, розраховано коефіцієнт екологічної стабільності території.

Розроблені питання охорони навколишнього середовища, охорони праці та захисту населення.

Ключові слова: раціональне використання земель, економічне стимулювання, земельні ресурси, землі сільськогосподарського призначення, охорона земель.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 СУТНІСТЬ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	8
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТУ	16
2.1. Загальні відомості.....	16
2.2. Природні умови.....	16
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ.....	22
3.1. Аналіз існуючого стану використання земель.....	22
3.2. Природоохоронні обмеження у використанні земель старостинського округу.....	34
3.3. Оптимізація антропогенного навантаження на території старостинського округу.....	28
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	32
РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	36
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Питання раціонального використання земельних ресурсів є актуальним для сільськогосподарського та промислового виробництва і залишається актуальним для багатьох дослідників. Щоб досягти цього, необхідно організувати та дослідити основну категорію, раціональне використання сільськогосподарських угідь, яка служить теоретичною основою, і трактування якої вчені ще не дійшли консенсусу.

Одними із багатьох вчених, які писали про наукові принципи збереження та відтворення землі та про те, як їх раціонально використовувати були: Андрійчук В. Г., Андрущенко А. В., Балюк С. А., Гайдуцький П. І., Добряк Д. С., Дорош Й. М., Москаленко А. М., Русан В. М., Трегобчук В. М., Тараріко О. Г., Третяк А. М., Федоров М. М., Ходаківська О. В. та ін.

Незважаючи на те, що науковці зробили значний внесок у дослідження проблеми, все ще існує низка внутрішніх питань, які не до кінця розроблені, але є ключовими. Основна думка полягає в тому, що раціональне використання сільськогосподарських угідь залежить від того, як суспільство впливає на довкілля.

Під час написання роботи розглядалися наукові методи визначення поняття раціонального використання земель сільськогосподарського призначення як економічної категорії, особливості розуміння цієї категорії та комплексний підхід до створення елементів раціонального використання земель сільськогосподарського призначення.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є Сновицький старостинський округ Поморянської селищної громади Золочівського району Львівської області.

Сновицький старостинський округ розташований в південній частині Золочівського району на відстані 18 км від районного центру м. Золочів та 85 км від обласного центру м. Львів. Площа території сільської ради складає 2721,1 га. На вказаній території знаходиться 2 села: Сновичі та Коробчик.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 44 сторінки. Робота містить 2 рисунки, 10 таблиць, а також список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1 СУТНІСТЬ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

У міру того, як у світі зростає сільськогосподарське виробництво, зростає і населення, попит на продовольство зростатиме. Поглиблення глобальної продовольчої кризи, яка є вагомим проблемою, є особливо серйозною. Крім того, у більшості країн світу, наприклад в Україні, якість ґрунтів постійно погіршується, як показують різні дослідження [2]. Вкрай важливо захистити та відновити поживні речовини ґрунту, особливо ті, які можуть переміщуватися в ґрунті, зупинити прогресування деградації ґрунту та розумно використовувати земельні ресурси, що є ключовими цілями як для сільськогосподарської науки, так і для уряду [10].

Питання, що розглядається, має світовий масштаб, про що свідчать три міжнародні угоди: угоди про збереження природи, запобігання деградації земель і Рамкова конвенція про зміну клімату, які всі спрямовані на сприяння сталому розвитку в усьому світі [23].

Досвід як внутрішнього, так і глобального контекстів показує, що деградація ґрунту може відбутися будь-де через брак або надлишок капіталовкладень: у першому випадку через вичерпання ґрунтових ресурсів, а в іншому через забруднення ґрунту різними забруднювачами, що походять від добрив, пестицидів та інших хімікатів, які зазвичай використовуються в сучасній сільськогосподарській практиці. Внаслідок цього актуальні проблеми раціонального та безпечного управління землями, що мають особливу цінність, стали більш серйозними та актуальними.

Через складність своєї природи проблема раціонального використання земель сільськогосподарського призначення в Україні дедалі ускладнюється.

Раціональне використання сільськогосподарських угідь здебільшого трактується неоднозначно. П. Ф. Веденічев писав, що під терміном «раціональне використання земельних ресурсів» слід розуміти ступінь ефективності використання землі. Для формування ідеології земельної

політики науковці намагалися розглянути проблему раціонального землекористування саме з системної точки зору. Можна також розглянути цю проблему з іншого боку. Чим вище показник повноти, тим вище П. Ф. Веденічев вважав, що використання землі більш раціональне.

Поширення ерозійних процесів, низька продуктивність земель, катастрофічна втрата гумусу в ґрунті, непривабливі ландшафти – це деякі негативні тенденції, які ми спостерігаємо у землекористуванні.

Дослідники М. С. Богіра та В. І. Ярмолюк розуміють раціональне використання земель як науково обґрунтоване, з усіх точок зору розумне використання та покращення земельних ресурсів [3, с. 268].

Незважаючи на це, земельні ресурси в нашому суспільстві продовжують розглядатися переважно як джерело і засіб отримання прибутку без турботи про охорону, збереження та відтворення родючості ґрунтів, водночас, не наголошуючи на тому, що без турботи про охорону, збереження і відтворення родючості ґрунтів втрачається їх початкова природна значущість.

Екологічний імператив обов'язково присутній в понятті раціональності, як обов'язкове дотримання та врахування екологічних вимог, стандартів і обмежень. Економічний аспект раціонального використання природних ресурсів полягає в тому, щоб за мінімальних витрат отримати найбільший ефект від експлуатації природних ресурсів. Раціональне та ефективне використання природних ресурсів не тотожні.

Відсутність чіткого та досконалого визначення раціонального землекористування в екологічному та земельному законодавстві потребує аналізу наукових розробок з цього важливого питання. Розглянемо трактування поняття «раціональне використання сільськогосподарських угідь» різними науковцями. Просте перерахування свідчить про різноманіття визначень поняття «раціональне використання сільськогосподарських угідь». (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Узагальнення підходів до трактування поняття «раціональне використання земельних ресурсів»

№ з/п	Автор	Тлумачення поняття «раціональне використання земельних ресурсів», що дають різні автори
1.	Бочко О. І. [4].	Раціональне землекористування означає максимальне залучення до господарського обігу всіх земель та їхнє ефективне використання за основним цільовим призначенням, створення найсприятливіших умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь і одержання з одиниці площі максимальної кількості продукції за найменших затрат праці та коштів
2.	Бриндзя Г. З. [5].	Раціональним повинно вважатись тільки таке використання земель, при якому поряд із виробництвом економічно доцільної кількості продукції зберігається екологічна рівновага всіх природних факторів
3.	Добряк Д. С. Мартин А. Г. [7, 11].	Раціональне використання земельних ресурсів – це багатоаспектне поняття. Воно уособлює у собі складну систему екологічних, економічних і соціальних заходів з оптимізації організації використання земельних ресурсів, які спрямовані на підвищення економічної ефективності та екологічної безпеки землекористування.
4.	Москаленко А.М. [12].	Раціональне землекористування означає максимальне залучення до господарського обігу всіх земель та їх ефективне використання за основним цільовим призначенням, створення найсприятливіших умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь і одержання на одиницю площі максимальної кількості продукції за найменших витрат праці та коштів.
5.	Русан В. М. [20, с. 120]	Раціональне сільськогосподарське землекористування – це науково обґрунтоване використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення, спрямоване на досягнення максимального ефекту в процесі господарювання, з урахуванням їх якісних характеристик і конкретних природно-економічних умов виробництва та дотримання екологічних умов.
6.	Другак В. М. Третяк А. М. [7, 18]	Раціональне землекористування сільськогосподарського підприємства це земельна ділянка або масив, які надані йому у володіння, постійне користування або оренду, природні і економічні умови, які забезпечують збалансоване й ефективне використання землі, трудових і матеріально-технічних ресурсів.
7.	Гнаткович О. Д. [6]	Раціональне сільськогосподарське землекористування – це правильне, доцільне, науково обґрунтоване використання земель з погляду міжгалузевого розподілу земельного фонду країни між категоріями земель та землекористувачами
8.	Трегобчук В. М. [25]	Сутність раціонального використання сільськогосподарських угідь полягає в отриманні високих сталих урожаїв сільськогосподарських культур за умов мінімізації затрат на одиницю продукції, збереження та примноження продуктивної сили землі, як аграрного ресурсу, її охорони і захисту, як складника довкілля, відтворення корисних властивостей ґрунтового покриву.

Можна виділити різні наукові течії розуміння категорії «раціональне використання земель сільськогосподарського призначення». Деякі з них визначають «раціональне використання сільських земель» через максимальне

залучення землі та її ефективне використання, але не повне залучення землі в господарський кругообіг через врахування корисної взаємодії землі з іншими природними факторами.

Раціональне землекористування - це використання землі в обсязі та у спосіб, що забезпечує сталий економічний розвиток, що не призводить до порушення відновлювальних властивостей природи та погіршення екологічних умов. Раціональне використання сільських земель передбачає встановлення відповідного правового режиму, який регулює використання земель різних категорій за цільовим призначенням, а також регулює цільове використання цих земель.

Відсутність досконалого визначення раціонального землекористування в природоохоронному та земельному законодавстві вимагає аналізу наукових досліджень з даного питання.

На нашу думку, термін «раціональне використання» є комплексною категорією, яка вже означає «екологічно обґрунтоване» та «ефективне», адже дотримання екологічних вимог є невід'ємною та першочерговою складовою землекористування. Кваліфікованого обґрунтування та пошуку методів її оцінки потребує сама категорія раціонального землекористування сільськогосподарських угідь, які ще не знайшли однозначної методичної системи оцінки.

Необхідно змінити визначення раціонального землекористування або розробити нове, оскільки воно не відповідає реаліям сьогодення.

Раціональне землекористування забезпечує високу ефективність використання земель, спрямовану на одержання екологічно безпечної сільськогосподарської продукції та охорону ґрунтів, відтворення та підвищення їх родючості та охорони від негативного антропогенного впливу.

Отже, раціональне землекористування – це таке цілеспрямоване і комплексне використання землі, при якому досягається баланс (найбільш оптимальне, пропорційне та гармонійне порівняння) між ефективністю використання землі та екологічними законами.

Ефективне землекористування – це збалансоване, науково обґрунтоване, планомірне з урахуванням довгострокових інтересів суспільства використання землі, при якому максимальна вигода одержується при мінімальних витратах. Раціональне використання земель є обов'язковою екологічною вимогою, оскільки основним законодавчим актом (Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища») у сфері екології прямо зазначено, що використання природних ресурсів громадянами, підприємствами, установами та організаціями здійснюється з дотриманням раціонального використання природних ресурсів на основі широкого застосування новітніх технологій [18].

Раціональне використання земель сільськогосподарського призначення включає екологічну та економічну складову. Т. М. Прядко та Т. С. Корбут пропонують третю - соціальну [19]. Екологічна складова має на меті потребу в охороні та раціональному використанні землі та виробництві екологічно безпечної сільськогосподарської продукції. Економічна складова базується на інтересах сільгоспвиробників, тобто зниження собівартості продукції. Виробництво екологічно безпечної продукції призводить до збільшення витрат товаровиробників, які не завжди мають кошти чи бажання їх інвестувати, і, відповідно, до зменшення доходів. Соціальна складова базується на задоволенні суспільних потреб. Організаційна складова базується на науковому забезпеченні впровадження результатів досліджень науково обґрунтованого використання земель сільськогосподарського призначення.

Загальна ефективність дій організації з впровадження раціонального землекористування полягає в забезпеченні балансу економічних цілей сільськогосподарського підприємства та екологічних вимог. Такий баланс можливий і досягається через механізми забезпечення повернення довгострокових проектів, які пов'язані з екологізацією сільського господарства, збереженням і відновленням родючості ґрунтів, механізми державної підтримки відповідних заходів.

Одночасно реалізується інтенсифікація сільськогосподарської діяльності з використанням ресурсозберігаючих технологій, мінімального використання хімічних пестицидів, акценту на підвищення родючості та поводження з антропогенними та техногенними відходами.

Питання ефективного використання земельних ресурсів охоплює чотири основні аспекти: екологічний, економічний, організаційний і соціальний. Питання раціонального землекористування є складним і переплітається з його екологічним, економічним, соціальним та організаційним вимірами (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 - Основні складові та принципи раціонального землекористування у сільському господарстві

Основні складові раціонального землекористування			
Екологічна	Соціальна	Економічна	Організаційна
Упровадження екологічно-безпечних технологій	Забезпечення гармонізації взаємодії суспільства з використанням природного ресурсу – землі	Мінімізація витрат на виробництво сільськогосподарської продукції	Упровадження науково обґрунтованого використання сільськогосподарських земель
Основні принципи раціонального землекористування			
- охорона земель; - підвищення родючості ґрунтів і продуктивність угідь; - регулювання господарського навантаження на угіддя	- принцип законності; - нормативного забезпечення; - регулювання державного; - відповідальності за порушення	- економічне стимулювання; - платність землекористування; - рівноправність форм власності на землю	- врахування зональних відмінностей; - пріоритет сільськогосподарського використання земель; - цільове використання земельних ресурсів; - плановірність організації використання земельних ресурсів
Результативність дій раціонального землекористування			
Екологічна складова		Економічна складова	
Виробництво екологічно безпечної продукції, збереження та підвищення родючості ґрунтів		Забезпечення ефективного використання сільськогосподарських земель й виробництво необхідної для суспільства кількості сільськогосподарської продукції	

На сучасному етапі досліджень раціонального землекористування більша увага приділяється інтеграції економічних та екологічних аспектів.

На якість життя громадян безпосередньо впливають земельні ресурси держави. Нераціональне використання земельних ресурсів призводить до посилення соціальних конфліктів у сучасному суспільстві. Збереження ґрунту,

води та біологічних ресурсів стоїть під загрозою, коли переглядаються стратегії планування та управління земельними ресурсами. Зміни в державному управлінні земельними ресурсами відбулися через військову агресію з боку росії. Для сприяння та розвитку ринку землі прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки під час воєнного стану» та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів».

У країнах ЄС та багатьох інших країнах світу сталий розвиток є обов'язковою умовою для формування політики. Необхідно інтегрувати екологічні, соціальні та економічні стандарти в управління землею з метою врахування цілей сталого розвитку. Необхідні практики, які забезпечують збалансоване використання та охорону земельних ресурсів. Для забезпечення прозорості та підзвітності у цій сфері необхідно посилити роль громадськості та місцевих громад у прийнятті рішень, пов'язаних із землекористуванням. Враховуючи ведення активних бойових дій на території нашої держави, питання охорони земель в Україні потребує подальшої розробки.

Відповідно до Закону України «Про охорону земель» [8]: «охорона земель – це комплекс правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, цілеспрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення».

За даними Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Держгеокадастр забезпечує раціональне використання та охорону земель, створення сприятливого екологічного середовища та покращення природних ландшафтів, а до повноваження органів земельних ресурсів щодо охорони земель належать: запобігання погіршенню естетичного стану та

екологічної ролі антропогенних ландшафтів; обґрунтування та забезпечення досягнення раціонального використання земель; захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними і радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів; охорона сільськогосподарських угідь, лісових угідь і чагарників від необґрунтованого вилучення для інших потреб; збереження природних водно-болотних угідь; збереження деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

Зазначимо, що О. Попело, В. Кифяк [15] наголошують на безпековій складовій державного регулювання у галузі використання земельних ресурсів і зазначають, що: «Державна політика у сфері земельних ресурсів перебуває на стадії узгодження з європейськими та світовими нормами щодо належного управління та контролю земельних відносин».

Також науковці відзначають, що ситуація у сфері регулювання земельних відносин ускладнюється через «відсутність сформованого впливового сектору громадянського суспільства, який би пропагував ідеї соціальної відповідальності; недосконалість вітчизняної законодавчої бази; брак спеціалістів, здатних професійно вирішувати ці проблеми; відсутність достатнього фінансового резерву для реалізації соціальних проектів у більшості суб'єктів; тощо».

Актуальним є те, що охорона земель надзвичайно важлива не лише для збереження природних ресурсів, а й для підтримки екологічної рівноваги. З огляду на екологічну складову, збереження земель передбачає не лише запобігання забрудненню, але й збереження біорізноманіття та природних середовищ існування для підтримки здоров'я екосистем, які є основою для сільського господарства, водопостачання та чистого повітря. Охорона земель шляхом екологічно відповідального управління та використання ресурсів сприятиме сталому розвитку.

РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТУ

2.1. Загальні відомості

Загальна площа території Сновицького старостинського округу Поморянської селищної громади Золочівського району Львівської області становить 2721,7 га, в тому числі 508,7 га – землі населених пунктів.

На території Сновицького старостинського округу функціонують медичний пункт будинок культури, бібліотека, загальноосвітня школа, дитячий садок, заклади релігійного обслуговування тощо.

2.2. Природні умови

За природними умовами територія Сновицького старостинського округу розташована в Прикарпатській географічній зоні України на стику двох значних геотектонічних структур та двох фізико – географічних країн: у Галицько-Волинській долині в зоні її переходу у так звану зовнішню зону Передкарпатського прогину. Розташування у зоні стику двох геотектонічних структур та фізико – географічних країн формує основні ландшафтні характеристики, визначає види ґрунтів і наявність корисних копалин.

Клімат. За кліматичним та агрокліматичним районуваннями України, територія знаходиться у межах теплої агрокліматичної та вологої, помірно теплої агрокліматичних зон. Річний хід температури повітря є континентальним, що дозволяють вирощувати на території сільської ради пшеницю, кукурудзу, цукровий буряк, льон, овочеві та плодові культури. Наявність значних водних ресурсів дозволяє розвивати і рибне господарство.

На території Сновицького старостинського округу зокрема циркуляція атмосфери, як кліматотворчого фактору, виявляється через перенесення атлантичних, континентальних і арктичних повітряних мас, а також через циклонічну та антициклонічну діяльність. Перевагу має перенос повітря

помірних широт, рідше – тропічних і арктичних. В усі пори року спостерігається морське полярне повітря, яке взимку приносить похмуру з туманами погоду, викликає відлиги, а влітку – нестійку холодну погоду зі зливами та грозами, Континентальне полярне повітря найчастіше влітку та навесні й пов'язане з трансформацією морського полярного повітря. Переважаючим напрямком вітрів є вітри західних румбів.

Річний перебіг температури повітря є континентальним. Середньорічна температура повітря – $(+8,1)^{\circ}\text{C}$, тоді як для області – $5,2 - 8,0^{\circ}\text{C}$. У липні, найтеплішому місяці, переважаюча температура повітря становить $(+18,2)^{\circ}\text{C}$, що перевищує температуру повітря у сусідніх районах на $0,4 - 0,60$, у найхолоднішому (січень) вона сягає $(-4,1)^{\circ}\text{C}$. Амплітуда температур протягом року – $22,5^{\circ}$. За останніх 60 років абсолютний максимум температури повітря становив $(+37)^{\circ}\text{C}$, абсолютний мінімум – $(-33)^{\circ}\text{C}$.

Річна сума опадів становить біля 640 мм, Для річного ходу опадів характерна значна перевага їхньої кількості за теплий (IV-X місяці) період порівняно з холодним (XI-III місяці). Так, за багаторічними спостереженнями метеостанції, найбільша кількість опадів припадає на червень і липень (відповідно 89 і 94 мм), тоді як найменша – на січень і лютий (29 мм), що є характерно для усієї території Опілля.

У вигляді дощу випадає 83% опадів, снігу – 10%, снігу з дощем – 7%. Літні опади часто мають характер злив – 15 серпня 1995 р. за 2,5 год. випало 63,3 мм опадів. Зливи спорадично супроводжуються грозами – найчастіше вони припадають на червень-липень, хоча спостерігаються протягом березня – жовтня.

Зволоження місцевості визначається також через оцінку коефіцієнта зволоження, який є особливо важливим для ведення сільського господарства. Він визначається через відношення кількості опадів до величини можливого за даних кліматичних умов випаровування. Коефіцієнт зволоження складає у межах $1,1 - 1,17$, що відповідає надмірному рівню зволоження. Показники теплового балансу (кількість тепла, що затрачається на випаровування,

переважає затрати на турбулентний обмін) свідчать про те, що у межах району формується помірний вологий клімат – кількість опадів перевищує величину випаровування. Ще одним важливим коефіцієнтом, який характеризує агрокліматичні умови території, є гідротермічний коефіцієнт (ГТК), який визначається через відношення суми опадів за стійкий період з температурами вище $(+10)^{\circ}\text{C}$ до суми додатних температур за той же період, зменшеної у 10 разів. Для району величина ГТК знаходиться у межах 1,5 – 2,0, що характеризує цю територію як придатну для ведення рільництва і тваринництва.

Рельєф. Територія Сновицького старостинського округу в основному це горбистий рельєф, з хвилястими лесовими рівнинами з опідзоленим чорноземом, озероподібними рівнинами та значною кількістю мілководних водойм.

Середні висоти становлять біля 300 метрів над рівнем моря. На території Сновицького старостинського округу, зволоження ґрунтів в першу чергу пов'язане з рельєфом, який впливає на розподіл опадів, морфологічною будовою ґрунтів і ґрунтотвірних порід їх механічним складом, водопроникністю та глибиною залягання ґрунтових і підґрунтових вод.

Складний та розчленований рельєф території сприяє розвитку ерозійних процесів, в результаті чого ґрунти стали слабо, середньо і сильнозмитими.

Ґрунти. Згідно польового обстеження на території Сновицького старостинського округу виділено дванадцять агровиробничих груп ґрунтів. Виділена кількість ґрунтових відмін по своїй природній родючості різна, але усі орні землі потребують внесення органічних і мінеральних добрив, поліпшення структури з проведенням ефективної агротехніки. Середньооціночний бал бонітету становить: по ріллі 52,15; по пасовищах – 32,30. Експлікація агро виробничих груп ґрунтів детально представлена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Експлікація агровиробничих груп ґрунтів

Шифри агрогруп	Назва агровиробничих груп ґрунтів	Площа	
		га	%
208г	Опідзолені глеюваті намиті крупнопилувато-легкосуглинкові ґрунти на делювіальних відкладах	81,5	3,0
49г	Чорноземи опідзолені глеюваті слабозмиті крупно-пилувато-легкосуглинкові на лесоподібних суглинках	425,5	15,6
51д	Чорноземи опідзолені глеюваті сильнозмиті крупно-пилувато-легкосуглинкові на лесоподібних суглинках	195,1	7,2
50г	Темно-сірі опідзолені поверхнево-глеюваті середньозмиті крупнопилувато-легкосуглинкові на лесоподібних суглинках	514,8	18,9
181д	Лучні карбонатні глейові крупнопилувато-середньосуглинкові на сучасному алювії	81,7	3,0
47г	Темно-сірі опідзолені поверхнево-глеюваті піщано-легкосуглинкові та крупнопилувато-легкосуглинкові на лесоподібних суглинках	176,1	6,5
45г	Чорноземи опідзолені глеюваті крупнопилувато-легкосуглинкові на лесоподібних суглинках	78,1	2,9
104дк	Дерново-карбонатні слабозчленені сильнокам'янисті піщано-середньосуглинкові на елювії щільних карбонатних порід	31,9	1,2
103дк	Дерново-карбонатні слабозчленені середньокам'янисті піщано-середньосуглинкові на елювії щільних карбонатних порід	10,2	0,4
51г	Чорноземи опідзолені глеюваті сильнозмиті крупнопилувато-середньосуглинкові на лесоподібних суглинках	74,8	2,7
50д	Темно-сірі опідзолені поверхнево-глеюваті середньозмиті крупнопилувато-середньосуглинкові на лесоподібних суглинках	107,8	4,0
217	Виходи порід	35,1	1,3
	Обстежених	1812,6	66,6
	Необстежених	909,1	33,4
	ВСЬОГО	2721,7	100,0

Отже, територія старостинського округу займає 2721,7 га; обстежено 1812,6 а, що складає 66,6 % загальної території. З таблиці видно, що серед обстежених земель найбільшу площу займають темно-сірі опідзолені поверхнево-глеюваті середньо змиті крупно пилувато-легко суглинкові 514,8 га (18,9 %).

За характером зволоження виділено поверхнево-глеюваті, поверхнево-глейові та глейові ґрунти. Поверхнево-глеюваті ґрунти мають ознаки оглеєння – це сизуваті, вохристі плями та іржаві точки у верхніх горизонтах ґрунтового профілю, як результат наявного щільного ілювіального горизонту, який не пропускає воду опадів, створюючи над собою «верховодку». Поверхнево-глейові ґрунти мають ознаки оглеєння аналогічно поверхнево глеюватим з різницею в більш інтенсивному їх виявленні. У глейових ґрунтах ознаки оглеєння спостерігаються по всьому ґрунтовому профілю. Оглеєні горизонти набувають сизого забарвлення, мокрі, в'язкі, липучі. По днищах балок через вихід на денну поверхню ґрунтових вод лучні ґрунти заболочені де розвивається лучна та болотна рослинність.

Висока фільтраційна здатність дернових ґрунтів, при значній кількості опадів сприяє процесу опідзолення їх. В результаті чого, верхній шар ґрунту стає слабоелювіюваний з якого вимиваються, а під ним слабо ілювіальний в який вмиваються різні солі.

За останні роки на окремих ділянках сільськогосподарських угідь проведено осушення. Рівень ґрунтових вод понизився, ґрунти стали сухішими, більш продуктивними.

Рослинність. В процесі ґрунтоутворення рослинність відіграє вирішальну роль в утворенні самого ґрунту і зокрема органічної маси в ньому. Внаслідок високого антропогенного навантаження, в даний час, в агроландшафті природна рослинність збереглася лише на природних луках, лісова невеликими масивами по берегах балок, вершинах ярів та крутосхилах.

Лучна рослинність сіножатей і пасовищ представлена травостоєм різного ботанічного складу. Так, суходільні та вологі дрібно заплавні луки

покріті: злаково-різнотравним, бобово-злаковим та різнотравно-злаковим травостоєм. Заболочені ґрунти покріті: злаково-різнотравно-осоковим та осоково-різнотравно-злаковим травостоєм.

На природних луках, берегах старорічищ, струмків та потоків зустрічаються чагарники верболозу та вільхи.

На орних землях та присадибних ділянках зустрічаються дикі рослини (бур'яни) одно і багаторічні. Із однорічних – лобода, свиріпа, щиріця, редька дика; багаторічних – осот польовий, волошка синя, пирій, щавель кінський.

Отже, всі природні фактори знаходяться в тісному взаємозв'язку і в повній мірі впливають як на процеси ґрунтоутворення, так і на культуру землеробства.

РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

3.1. Аналіз існуючого стану використання земель

Сновицький старостинський округ розташований в південній частині Золочівського району на відстані 18 км від районного центру м. Золочів та 85 км від обласного центру м. Львів. Площа території старостинського округу складає 2721,1 га.

Сновицький старостинський округ межує на півночі з Вороняцьким, на північному сході з Струтинським старостинськими округами Золочівської міської громади, на південному сході з Полянським та на заході з Ремезівцівським старостинськими округами Поморянської селищної громади Золочівського району Львівської області.

Характеристику населеного пункту подано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Характеристика населеного пункту

Назва населеного пункту	Рік заснування	Площа, га	Кількість жителів
с. Сновичі	1459	447,9	1521
с. Коробчик	1459	60,8	46

В таблиці 3.2. наведена експлікація земель в межах Сновицького старостинського округу.

Таблиця 3.2 - Експлікація земельних угідь старостинського округу

Назва угідь	Площа	
	Га	%
Сільськогосподарські землі	2179,4	80,07
Ліси та інші лісовкриті площі	388,6	14,28
Забудовані землі	45,36	1,67
Відкриті заболочені землі	17,5	0,64
Відкриті землі без рослинного покриву	80,44	2,96
Води	10,4	0,38
ВСЬОГО	2721,7	100

Отже, з таблиці 3.2. видно, що значну частину території старостинського округу займають сільськогосподарські землі – 2179,4 га.

Структура сільськогосподарських угідь на території Сновицького старостинського округу наведена в таблиці 3.3

Таблиця 3.3 - Структура сільськогосподарських угідь на території старостинського округу

№ п/п	Назва сільськогосподарських угідь	Площа	
		га	%
1	Рілля	1445,1	67,74
2	Сінокоси	447,6	20,98
3	Пасовища	195,5	9,17
4	Багаторічні насадження	45,0	2,11
	Всього	2133,2	100,0

Отже, аналізуючи наведені дані, приходимо до висновку, що на території Сновицького старостинського округу сільськогосподарські угіддя становлять 2133,2 га, з них вагому частку займає рілля – 1445,1 га (67,74%), сінокоси 447,6 га (20,98%), пасовища 195,5 га (9,17%) та багаторічні насадження 45,0 га (2,11%).

Розподіл земель за формами власності на території Сновицького старостинського округу подано на рисунку 3.1.

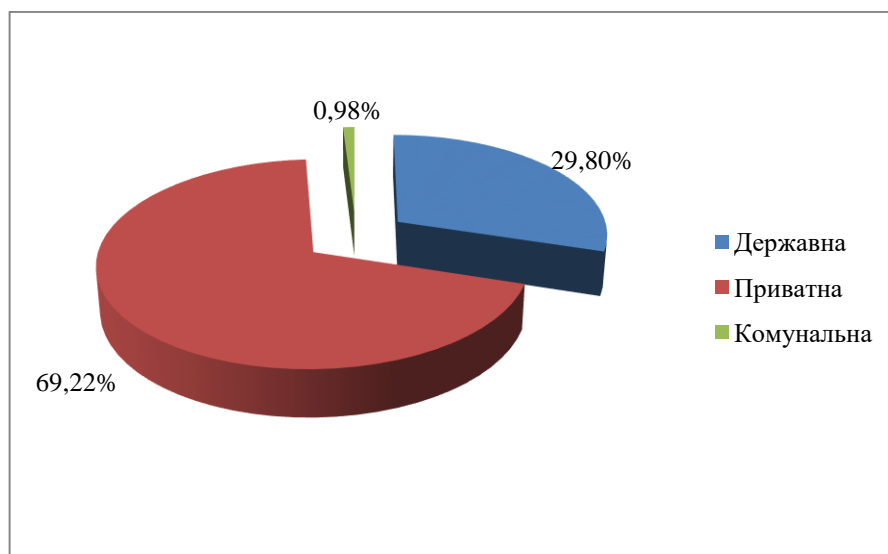

Рисунок 3.1 - Розподіл земель за формами власності

На території старостинського округу із загальною площею 2721,7 га розміщено – землі державної власності – 581,4 га (29,8%), приватної власності – 1950,2 га (69,22%) та комунальної власності – 19,1 га (0,98%). Як бачимо найбільшу питому вагу займають землі приватної форми власності 69,22 % від загальної площі всіх земель.

3.2. Природоохоронні обмеження у використанні земель старостинського округу

Основною метою встановлення обмежень та обтяжень у використанні земель є здійснення права особи на сприятливе для її здоров'я та благополуччя довкілля шляхом забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку. Збереження якості навколишнього середовища та раціональне використання земельних ресурсів. Важливо зазначити, що ми обговорюємо процес створення керівних принципів сталого землекористування. Теоретичне осмислення функціональних властивостей обмежень землекористування та соціальної ролі землі як багатофункціонального соціоприродного ресурсу має вирішальне значення для методичних і методичних засад сталого розвитку в контексті сталого розвитку, найважливішого для формування обмеження землекористування та полягає в комплексному дослідженні об'єктивних природних властивостей і суб'єктивних соціально-економічних особливостей землекористування.

У плані обмеження визначено конкретні види діяльності та зони використання земель, які перебувають під особливим режимом користування на території старостинського округу та прилеглих до нього територій.

У плані дається характеристика об'єктів спеціального виду діяльності (назва об'єкта, номер на плані, місцевість, існуючий або проектний об'єкт). Відповідно до цих даних про об'єкт спеціального режиму діяльності встановлюються зони особливого режиму використання земель, визначається тип зон, їх параметри (ширина смуг відводу, радіуси санітарно-захисних зон навколо об'єкта, місцевості).

Вибір засобів відображення інформації (графічної мови) має на меті, зобразити її графічно і тим самим забезпечити наочність інформації, та створити умови для картографічного синтезу ситуації, що створює певні передумови для користування землею на території старостинського округу. Для досягнення цієї мети була створена система умовних позначень. Так, різні типи спеціальних зон відображаються на якісному фоні. У масштабі плану чітко відображаються зони, їх розташування на місцевості, а також конкретні параметри, такі як ширина смуги, радіус обмежень, площа. Об'єкти, які підпадають під обмеження, позначаються відповідними номерами.

Розміри санітарно-захисних зон встановлюються залежно від типів технологічних груп будівель і споруд. Основні типи технологічних будівель і споруд класифікуються на промислові підприємства, тваринницькі комплекси (ферми) та інші об'єкти. На території Сновицького старостинського округу при встановленні санітарно-захисних зон навколо виробничих центрів враховано зонування їх території, тобто розміщення тваринницьких ферм, складських приміщень тощо. Радіуси санітарно-захисних зон становлять: тваринницький сектор - 300 м, кормовий - 200 м, для зберігання - 100 м.

Кадастровий план обмежень та обтяжень є окремою частиною звичайного кадастрового плану і використовується при розмежуванні земель державної та комунальної власності, виготовленні технічної документації, що посвідчує право власності на земельну ділянку, а також у разі внесення доповнень до раніше виданих правовстановлюючих документів на землю, проведення грошової оцінки земель, проведення робіт із землеустрою, розроблення містобудівної документації. Кадастрові плани обмежень та обтяжень складаються з метою отримання достовірної графічної та аналітичної інформації про наявність, склад, розташування об'єктів особливого режиму використання земель та межі зон особливого режиму використання земель навколо таких об'єктів, з урахуванням види використання земель та обмеження використання земель у межах цих зон для забезпечення прав власників землі та формування системи землеустрою.

Процес створення плану обмежень і обтяжень відбувається в певному порядку:

- підготовчі роботи;
- складання кадастрового плану обмежень та обтяжень з розрахунком площі ЗОРЗ;
- погодження документації;
- видача документів замовнику.

План обмежень та обтяжень створюється за адміністративними районами в розрізі місцевих рад та міст обласного значення на копіях кадастрових планів.

Процес створення плану, який визначає обмеження та обтяження, поділяється на два етапи:.

На початковому етапі всі існуючі обмеження та їх межі визначаються та вносяться до плану обмежень та обтяжень.

На другому етапі інструментально визначаються та встановлюються на земельну ділянку межі обмежень та обтяжень.

На території Сновицького старостинського округу виділяють такі типи зон особливого режиму використання земель:

- Охоронна зона – територія з особливим режимом використання земель, виділена навколо особливо цінних природних об'єктів, історико-культурної спадщини, вздовж ліній зв'язку, ліній електропередачі, земель історико-культурного призначення, земель транспорту.

- Водоохоронна зона – природна територія господарської діяльності, яка встановлена вздовж річок, морів, озер та інших водойм.

- Санітарно-захисна зона – територія, що відокремлює об'єкти, які є джерелами виділення шкідливих речовин, запахів, вібрацій. На території старостинського округу виділяють санітарно-захисні зони навколо ферм і кладовищ.

В таблиці 3.4 наведено експлікацію обтяжень на території старостинського округу.

Таблиця 3.4 - Експлікація обмежень на території Сновицького старостинського округу

Назва ЗОРЗ	Загальна площа, га
Водоохоронна зона	10,7
Охоронна зона	73,38
Санітарно-захисна зона	76,32
ВСЬОГО	160,4

За допомогою графовізуальних методів продемонструємо процентне співвідношення зон особливого режиму земель на території старостинського округу (рис. 3.2).

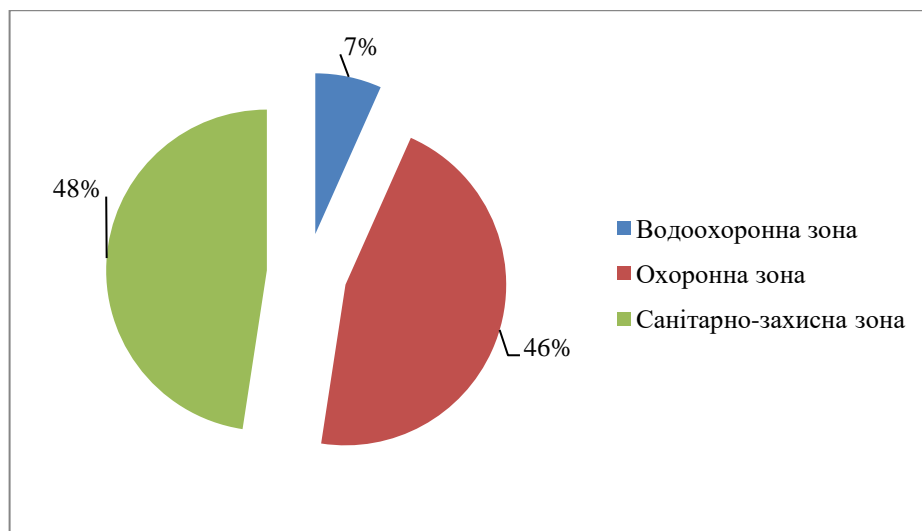

Рисунок 3.2 - Розподіл зон особливого режиму землекористування

Отже, загальна площа земель зон особливого режиму використання земель на території Сновицького старостинського округу становить 160,4 га. Найбільшу площу займає санітарно-захисна зона – 76,32 га (47,58%), найменшу – водоохоронна зона – 10,7 га (6,67%).

Виходячи зі специфіки розташування зон особливого режиму використання земель, вони розміщуються навколо зазначених об'єктів і проходять через природні ресурси, які використовуються з певними обмеженнями.

Запроектвані зони сприятимуть кращій експлуатації та охороні об'єктів зон особливого режиму використання земель.

При виділенні зон особливого режиму використання земель поліпшується екологічний стан, створюються більш сприятливі умови для проживання населення.

3.3. Оптимізація антропогенного навантаження на території старостинського округу

Поява багатьох негативних явищ як економічного, так і екологічного характеру пов'язана з характером землекористування. Більшість процесів водної та вітрової ерозії, дефляції, засолення, заболочування та інших несприятливих явищ зумовлені нераціональним землекористуванням та нехтуванням законів безпечного природокористування. Деградація земель, викликана надмірним антропогенним впливом, призводить до негативних економічних наслідків, таких як зниження або навіть втрата природної родючості ґрунтів, а отже, до значного погіршення продуктивності землі в цілому.

Основними якісними показниками, що свідчать про екологічну рівновагу територій, їх стабільність і ступінь трансформованості під впливом господарської діяльності, є коефіцієнти антропогенного навантаження.

Коефіцієнт антропогенного навантаження $K_{a.n}$ характеризує, наскільки великий вплив має діяльність людини на стан довкілля, у тому числі й на земельні ресурси. Його обчислюють за формулою (3.1):

$$K_{a.n} = \frac{\sum P \times B}{\sum P} \quad (3.1),$$

де P – площа земель з відповідним рівнем антропогенного навантаження, га;

Б – бал відповідної площі з певним рівнем антропогенного навантаження.

Якщо значення $K_{a.n}$ менше 3,0, це означає відносно невелике антропогенне навантаження, 3,1–3,5 – помірного, більше 3,5 – високе навантаження.

Коефіцієнт екологічної стабільності на території старостинського округу розраховують за формулою 3.2:

$$K_{ек.ст.} = \frac{\sum K_i \times P_i}{\sum P} \quad (3.2)$$

В кваліфікаційній роботі проведено розрахунок коефіцієнту антропогенного навантаження та коефіцієнту екологічної стабільності території Сновицького старостинського округу. Результати представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, K_1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	$K_1 \times P$	$B \times P$
При існуючому використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	45,36	0,00	226,8
Рілля	0,1	4,0	1445,1	144,51	5780,4
Захисні насадження	0,4	2,0	0,0	0,00	0,00
Сади	0,4	4,0	45,0	18,0	180,0
Сіножаті	0,6	3,0	447,6	268,56	1342,8
Пасовища	0,7	3,0	195,5	136,85	586,5
Інші землі	0,6	2,0	144,14	11,87	288,28
Під водою	0,8	2,0	10,4	8,32	20,8
Ліси	1,0	2,0	388,6	388,6	777,2
Всього			2721,7	976,71	9202,78
Кек.ст. = 0,36					
Ка.н. = 3,38					

Стійкість території можна визначити за допомогою шкали градації коефіцієнтів екологічної стійкості (таблиця 3.6).

Значення коефіцієнтів екологічної стійкості та коефіцієнтів антропогенного навантаження відносять до стабільно нестійкої форми.

Вирішити найважливішу екологічну проблему, яка не може бути вирішена шляхом скорочення ріллі, можливо шляхом створення екологічно стабільної території. Постає питання просторового забезпечення системної взаємодії ріллі та природних угідь.

Таблиця 3.6 - Шкала градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території

Значення коефіцієнта	Стабільність території
> 0,33	Екологічно нестабільна
0,34-0,50	Стабільно нестійка
0,51-0,66	Середньо стабільна
<0,67	Екологічно стабільна

У процесі ґрунтового обстеження на території Сновицького старостинського округу виявлено ділянки змитих і деградованих земель, які недоцільно використовувати під рілля.

Екологічна стабільність залежить від кількості природної флори і фауни, які функціонують за природними аналогами з мінімальним впливом людини. Це дозволить покращити екологічну ситуацію за рахунок підвищення її біорізноманіття, стійкості та стійкості до деградаційних процесів.

Вважаємо за необхідне на основі попередніх розрахунків та аналізу існуючого землекористування створити ряд заходів щодо доведення антропогенного навантаження до оптимального та підвищення екологічної стабільності території старостинського округу. На основі даних екологічної оцінки земель та ґрунтового обстеження пропонується зберегти частину ріллі зі змитими та середньозмитими ґрунтами при поліпшенні сіножатей (304,9 га) та покращенні пасовищ (324,6 га). В результаті збільшиться площа природоохоронних земель. Коефіцієнти антропогенного навантаження та екологічної стійкості будуть представлені згідно з проектним рішенням після

відновлення непридатних орних земель під поліпшені сіножатей та пасовищ (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, К1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	К1×Р	Б×Р
При проектному використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	45,36	0,00	226,8
Рілля	0,1	4,0	815,6	81,56	3262,4
Захисні насадження	0,4	2,0	0,0	0,00	0,00
Сади	0,4	4,0	45,0	18,0	180,0
Сіножаті	0,6	3,0	752,5	451,5	2257,5
Пасовища	0,7	3,0	520,1	364,07	1560,3
Інші землі	0,6	2,0	144,14	11,87	288,28
Під водою	0,8	2,0	10,4	8,32	20,8
Ліси	1,0	2,0	388,6	388,6	777,2
Всього			2721,7	1323,92	8573,28
Кек.ст. = 0,51					
Ка.н. = 3,04					

Коефіцієнт екологічної стабільності зміниться на помірно стабільний вигляд після уточнення коефіцієнтів антропогенного навантаження та екологічної стабільності. Це дозволить здійснювати фінансові зусилля на більш продуктивних землях.

Сьогодні в умовах децентралізації влади при створенні об'єднаних територіальних громад важливим є питання щодо методологічної та методичної організації використання та охорони земель у системі територіального землекористування. Це пов'язано з нововведеннями при розробленні документації з просторового планування, планів об'єднаних територіальних громад, введенням місцевих правил регулювання забудови для встановлення порядку планування, забудови та іншого використання сільських територій [22].

РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Україна має значні та різноманітні природні ресурси, які протягом тривалого історичного періоду зазнавали масштабної екстенсивної експлуатації, що призвело до їх негативних техногенних змін регіонального рівня та суттєвого зменшення їх асиміляційного (еколого-захисного) потенціалу.

У довгостроковому плані стан навколишнього середовища в державі характеризується аномальним рівнем техногенних навантажень на земельні, водні, біотичні, мінерально-сировинні ресурси, що одночасно є екологоформуєчими системами, а також зростаючим впливом глобальних змін клімату (потепління, збільшення інтенсивності опадів та ін.). Активний прояв техногенезу також пов'язаний з високим рівнем урбанізації України, у межах якої загальна площа міст і селищ сягає 19 тис. км² (3% площі території держави) із зосередженням біля 70 % населення держави.

Нині формування ВВП в країні відбувається значною мірою за рахунок функціонування значної кількості енерго-ресурсоємних виробництв (гірничодобувних, хімічних, металургійних та ін.), що є найбільшими забруднювачами довкілля. Водночас має місце недостатній рівень технологічного оновлення виробництва, підприємств із переробки промислових і побутових відходів, а також економії первинної сировини.

З упевненістю можна стверджувати, що зараз в Україні зберігається енергота ресурсозатратна структура економічного розвитку з енергоємністю ВВП, що в 3-4 разу перевищує середньоєвропейський рівень. У цілому це негативно впливає на стан навколишнього середовища і здоров'я населення держави.

Продовження розвитку України за такою моделлю може призвести до зниження економічної ефективності природокористування та формування масштабних екологічних загроз, з яких можна виділити наступні.

Погіршення екологічного стану джерел водопостачання. Основними джерелами господарсько-питного водопостачання в Україні є поверхневі та підземні води, обсяги використання яких складають відповідно 70 % і 30 %. Продовження використання джерел водопостачання в межах річкових басейнів і басейнів підземних вод в умовах значних техногенних навантажень на водозбірні ландшафти та геологічне середовище негативно впливатиме на формування обсягів ресурсів та хімічного складу поверхневих і підземних вод. За даними моніторингу Держводгоспу, Держгеолслужби Мінприроди, Міністерства охорони здоров'я України у 2006-2007 рр. до 96 % відібраних проб поверхневих вод хоча б за одним показником не відповідали вимогам санітарних норм і правил. Навіть з урахуванням фрагментарних даних моніторингу водних об'єктів, що скоротився за останні 20 років у 3-5 разів, проявів забруднення поверхневих і підземних вод 25-30 років тому було в 2-3 рази менше, що є ознакою масштабних змін їх якості в сучасних умовах за природними й техногенними чинниками.

Погіршення умов землекористування. Нині рівень сільськогосподарської освоєності території держави становить біля 72 %, а показник розораності всього земельного фонду складає 58 %, що в 2-2,5 разу більше екологічно оптимальних рівнів для розвинутих країн ЄС. Крім того, водною та вітровою ерозією охоплено до 25 % території, втрати гумусу сягають 1-2 % щорічно, що в перспективі може суттєво погіршити як екологічні умови землекористування, так і показник родючості ґрунтів. Наявна тенденція до зменшення вмісту гумусу в ґрунтах України свідчить про те, що при збереженні сучасного рівня дії головних факторів дегуміфікації (ерозія, підтоплення, глобальні зміни клімату та ін.) критичні значення рівня родючості (1,8-2,2 % вмісту гумусу) можуть бути досягнуті вже у 2035-2050 рр.

Погіршення стану лісових ресурсів. Дані свідчать, що у середньовіччі ліси на території нашої держави займали до 40% її площі. Однак протягом тривалого агрокультурного періоду, зокрема за останні 3-4 століття, показник

лісистості території держави скоротився майже втричі й нині становить лише 15,7 %. У цілому це призвело до регіонального зниження екологічної стійкості ґрунтового покриву, забруднення поверхневого стоку, активізації ерозійних, зсувних та інших небезпечних екзогенних геологічних процесів.

Близько двох третин лісового фонду складають насадження, створені плантаційним способом за зміненою природною віковою та ценотичною структурою. Аналіз наявних змін стану лісових ресурсів свідчить про продовження негативних тенденцій до старіння лісів (>55 р.) та погіршення їхнього санітарно-екологічного стану, чому сприяє багатовідомча структура використання, а також наявність значної площі лісів, що зростають на радіоактивно забруднених територіях.

Збільшення викидів в атмосферне повітря. Відносно безпечний рівень викидів становить 14,5 гігатонн щорічно або 2,25 тонн у розрахунку на одну людину. Згідно додатку 1 до Кіотського протоколу РКЗК ООН Україна зобов'язалася протягом 2008-2012 рр. стабілізувати обсяг викидів на рівні 90-х років, тобто не більше 11,5 тонн на душу населення. Україна входить до групи 17 країн-найбільших забруднювачів атмосферного повітря, і є загроза невиконання нею зобов'язань за Кіотським протоколом через надто повільні темпи модернізації очисних технологій в енергетиці, промисловості, на транспорті та житлово-комунальному господарстві. Крім того, викиди в приземне повітря вміщують токсичні хімічні елементи, що довгостроково депонуються у верхньому шарі ґрунтів. Це призводить до регіонального забруднення аграрних і водозбірних ландшафтів та погіршення екологічних показників сільгосппродукції.

Зростання кількості промислових аварій. Враховуючи значний рівень зношеності більшості промислових підприємств (понад 60%) за відсутності запровадження сучасних стандартів безпеки, в Україні може відбутися зростання кількості надзвичайних ситуацій (НС) техногенного походження у техногенно-навантажених регіонах держави (Донецька, Запорізька, Луганська, Дніпропетровська обл.), де зосереджена значна кількість

потенційно небезпечних об'єктів на територіях зі значною щільністю населення. При цьому визначальними факторами екологічного впливу НС може бути збільшення викидів токсичних сполук у результаті аварій на ТЕС, хімічних підприємствах та ін.

Розвиток транскордонних загроз. За відсутності виконання адекватних контрзаходів існує реальна загроза розвитку об'єктових надзвичайних ситуацій до рівня транскордонних на соледобувних рудниках Карпатського регіону, вугледобувних підприємствах Донбасу, в окремих промисловоміських агломераціях. Так, негативний вплив затоплення Солотвинського, Калуського та Стебниківського солерудників найближчим часом може призвести до катастрофічного забруднення вод річкових басейнів рік Тиси й Дністра, що є основними джерелами питно-господарського водопостачання Румунії та Молдови. Зростає ризик критичного забруднення басейну р. Сіверський Донець унаслідок збільшення витоків забруднених підземних вод при зростанні кількості закритих вугільних шахт, що затоплюються та прискоренні міграції техногенних сполук з підтоплених територій.

У цілому динаміка змін стану навколишнього середовища в Україні свідчить про недостатню ефективність екологічної політики, що до цього часу не стала пріоритетним напрямом збалансованого розвитку держави. Крім того, у більшості техногенно-перевантажених регіонів України екологічний стан земельних, водних і мінерально-сировинних ресурсів негативно впливає на потенціал сталого розвитку та інвестиційну привабливість територій [13].

РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

При інженерно-геодезичних роботах, які виконуються в містах, на територію підприємств, що будуються і експлуатуються, з великою інтенсивністю руху транспорту, з насиченістю різними за призначенням комунікаціями необхідна підвищена увага до питань безпеки.

Висота дротів надземних мереж визначається інструментальним чином, колодязі і камери підземних комунікацій обстежуються і знімаються при наявності наряду-допуску і спеціального спорядження. Геодезичні знаки мереж обґрунтування і згущення, необхідні на інших етапах пошуків чи будівництві споруд, передаються на зберігання замовнику чи місцевій владі.

При геологічних вишукуваннях та їх геодезичному забезпеченні підвищена увага звертається на техніку безпеки гірськопрохідницьких і бурових робіт, геофізичних досліджень ґрунтів. Всі геологічні вироблення і свердловини при завершенні пошуків повинні бути закриті або ліквідовані.

При проведенні гідрометричних і гідрологічних пошуків та їх геодезичного забезпечення слід керуватися відповідними правилами з безпеки.

Усі працівники повинні знати і вміло застосовувати способи рятування утопаючих, способи надання першої медичної допомоги при нещасних випадках, знати правила користування автотранспортом.

В умовах будівельного майданчика, при проведенні топографо-геодезичних і вишукувальних робіт правила безпеки передбачають:

- 1) постійне стеження за рухом транспорту;
- 2) встановлення приладів і рух людей по безпечних місцях і у загороджених зонах;
- 3) заборону переміщень по полотну доріг чи колій;

4) при вимірюваннях не ставити прилади ближче, ніж за 1 м від краю траншей, котлованів, будівельних плит і т.п., а також біля місць проведення зварювань металів;

5) обстеження підземних споруд і комунікацій проводити згідно наряду допуску;

6) в місцях проходження кабелів електропостачання і зв'язку не встановлювати знаків, не розробляти ґрунт, не забивати металічну арматуру чи труби;

7) не працювати в зоні роботи крана, екскаватора і під їх стрілою; в зоні роботи трактора, бульдозера, автотранспорту, під нависаючим козирком ґрунту, на краю котловану з крутим схилом;

8) взимку уникати місць нагрівання ґрунту і цементобетону електричним струмом, а також контакту з оголеними проводами електрозварювання (при вимірюваннях сталюю стрічкою чи рулеткою);

9) не знаходитися в зоні вибухів при проведенні вибухових робіт;

10) переходи на опалубні виконувати тільки по дошках, що не прогинаються; прилад встановлювати на жорсткій опорі; не працювати під час дощу; остерігатися падаючих з верхніх ярусів предметів і конструкцій;

11) при монтажі каркасів геодезичні роботи виконувати при наявності драбин, стрем'янок на риштуваннях, переносних містках з якісних дощок; використовувати запобіжні (монтажні) пояси з мотузками, прикріпленими до них;

12) не виконувати роботи при силі вітру більше 3 балів, в ожеледь і густий туман, дощ; не користуватися слизькими сходами;

13) при зведенні стін будинків і споруд під стінами працювати при наявності захисного козирка біля стіни.

При проведенні польових топографо-геодезичних робіт у тайгових, тундрових, пустельних, високірних районах, а також при зйомці водних акваторій, будівлі геодезичних знаків та інших робіт підвищеної небезпеки у всіх районах забороняється прийом на роботу осіб молодше 18 років.

Працівники топографо-геодезичних організацій до початку польових робіт, крім професійних прийомів роботи, повинні бути навчені прийомам, зв'язаним зі специфікою польових робіт у певному районі (плавання, веслування, їзда верхи, уміння сідлати та в'ючити транспортних тварин, орієнтування на місцевості, безпечне пересування по ділянці, користування альпіністським спорядженням, поводження з вогнепальною зброєю, перебування в польовому таборі й т.п.), а також методам і прийомам надання першої допомоги при нещасних випадках, захворюваннях і запобіжних заходах від отруйної флори й фауни.

Працівники морських партій, що виконують роботи зі зйомки шельфу й водойм, повинні бути додатково навчені прийомам порятунку на воді, правилам поведінки при стихійних лихах і при залишенні судна, що тоне, а при роботі на маломірних судах – керуванню ними.

Інженерно-технічні працівники у випадку переведення в райони з іншими фізико-географічними умовами або на інші посади з обов'язками, що змінилися, повинні здати екзамени з розділів правил безпеки, що стосуються нових умов праці.

З робітниками, зарахованими на роботу в польові підрозділи за кожною із професій уперше, проводиться професійно-технічне навчання за програмами, розробленими підприємствами й експедиціями для кожної спеціальності, з наступною персональною перевіркою цих знань в обсязі вимог тарифно-кваліфікаційного довідника.

Тривалість навчання й інструктажу разом із практичним показом безпечних методів роботи повинна бути не менше:

- двох днів для бригад, які проводять топографо-геодезичні роботи в обжитих районах;

- трьох днів для бригад, що ведуть роботи в містах, селищах, по зйомці підземних комунікацій, на лініях залізниць й автомагістралей, магістральних газопроводів і нафтопроводів, у зоні повітряних ліній електропередач, на будівельних об'єктах й об'єктах спеціального призначення;

- п'яти днів для бригад, що ведуть топографо-геодезичні роботи в тайгових, тундрових, пустельних і малонаселених районах, а також ведучих будівлю геодезичних знаків заввишки до 11 м;

- восьми днів для бригад, які ведуть вирубку лісу з метою лісозаготівлі або маркування розпізнавальних знаків;

- п'ятнадцяти днів для бригад, що працюють у високогірних і важкодоступних місцевостях.

Результати навчання на робочому місці практичним прийомам безпечного ведення робіт у польових умовах фіксуються в спеціальному протоколі й обов'язково в журналі реєстрації інструктажу на робочому місці.

До технічного керівництва топографо-геодезичними роботами допускаються особи, що мають спеціальну технічну освіту й пройшли атестацію з профіля виконуваних робіт.

Дозволяється студентам топографо-геодезичної спеціальності вищих навчальних закладів, що закінчили чотири курси, займати на час проходження виробничої практики інженерно-технічні посади за умови здачі ними в навчальних закладах екзаменів із профілюючих дисциплін і вимог безпеки. При проведенні робіт у малонаселених районах або в зимовий період забороняється призначати керівниками бригад студентів-практикантів і випускників вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, що мають стаж роботи в полі менше одного року.

До роботи на механізмах допускаються тільки особи, що пройшли спеціальну підготовку й одержали посвідчення на право керування ними. До керівництва топографо-геодезичними роботами в посаді начальника партії, технічного керівника, а також в інших керівних посадах підрозділів і підприємства призначаються ІТП із числа активних, дисциплінованих працівників експедицій, цехів, служб, які добре знають процеси й технологію робіт й тих, що мають достатній досвід практичної роботи з відповідного профілю [1].

ВИСНОВОК

Під визначенням терміну «раціональне використання земель сільськогосподарського призначення» слід розуміти використання, яке відповідає їх цільовому призначенню, що забезпечує високу ефективність використання землі, спрямоване на одержання екологічно безпечної сільськогосподарської продукції та охорону ґрунтів, відтворення та збільшення їх родючості та захисту від антропогенного впливу.

Раціональне землекористування має комплексний характер і пов'язане з екологічними, економічними, соціальними та організаційними аспектами. Забезпечення балансу між економічними цілями сільськогосподарського підприємства та екологічними вимогами є системним рішенням. Варто зазначити, що відомі на сьогодні визначення поняття раціонального використання земель сільськогосподарського призначення є доволі розбіжними, мало впровадженими з технічних та/або економічних причин, що зумовлює потребу подальшого проведення досліджень в даному руслі.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є Сновицький старостинський округ. Загальна площа території старостинського округу становить 2721,7 га. Аналіз інформативної бази управління земельними ресурсами показав, що в Сновицькому старостинському окрузі, найбільшу територію займають землі сільськогосподарського призначення – 2179,4 га (80,07 %), з них рілля – 1445,1 га (67,74%).

На території старостинського округу, встановлено систему обмежень на землях зон особливого режиму землекористування. Загальна площа яких складає 160,4 га. Найбільшу площу займає санітарно-захисна зона – 76,32 га (47,58%), а найменшу водоохоронна – 10,7 га (6,67%).

Виділення зон особливого режиму землекористувань сприяє покращенню екологічного стану, а також створенню більш сприятливих умов для проживання населення.

Для оцінки впливу складу угідь на екологічну стабільність території Сновицького старостинського округу Поморянської селищної громади Золочівського району Львівської області проведено розрахунок коефіцієнту екологічної стабільності землекористувань

Результати розрахунків в кваліфікаційній роботі свідчать, що величина коефіцієнта екологічної стабільності території Сновицького старостинського округу змінилася з стабільно нестійкої ($K_{\text{ек.ст.}} = 0,36$, на середньо стабільну ($K_{\text{ек.ст.}} = 0,51$, а коефіцієнт антропогенного навантаження, що характеризував помірний рівень антропогенного впливу на стан екосистем, змінився на відносно низький. Такі позитивні зміни екологічної стабільності та рівня антропогенного навантаження відбулись після проведення наступних заходів:

- з одного виду в інші пропонується перевести 629,5га угідь, зокрема з ріллі на середньозмитих та намитих ґрунтах в покращені сіножаті (304,9 га) та у покращені пасовища (324,6 га).

Рекомендований перерозподіл сільськогосподарських угідь частково покращить екологічну ситуацію, збільшивши екологічно стійкі угіддя на території старостинського округу, оскільки вони сприятливо впливають на екологічний стан земель старостинського округу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абракітов В. Е. Конспект лекцій з курсів «ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ» та «ЦИВІЛЬНА ОБОРОНА» (для студентів 5-го курсу денної і заочної форм навчання спеціальності 7.08010105, 8. 08010105 «Геоінформаційні системи і технології») / В. Е. Абракітов, С. О. Обухов; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 177 с.
2. Балюк С. А, Кучер А. В. Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти: колективна монографія. Харків: Смугаста типографія, 2015. 428 с.
3. Богіра М. С., Ярмолюк В. І. Землевпорядне проектування: теоретичні основи і територіальний землеустрій : навч. посіб. Київ : Аграрна освіта, 2011. 416 с.
4. Бочко О. І. Питання раціонального використання земельних ресурсів в сучасних умовах. Економіка АПК. 2010. № 17 (1). С. 151— 155.
5. Бриндзя Г. З. Формування сталого еколого-ландшафтного середовища як основи раціонального землекористування. Наука й економіка. 2009. № 3 (15). Т. 2. С. 129-133.
6. Гнаткович О. Д. Економічне стимулювання раціонального використання і охорони земель. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Інноваційна економіка. 2013. № 1. С. 128-130.
7. Добряк Д. С., Мартин А. Г. Землеустрій — наукова основа раціонального використання та охорони земель. Землеустрій та кадастр. 2006. № 1. С. 10-15.
8. Закон України від 19.06.2003 № 962-IV, «Про охорону земель»
9. Корогод О. Врятувати українську землю. Як війна впливає на стан ґрунтів і що чекає на органічне виробництво. Економічна правда. 11.05.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/col-a umns/2023/05/11/700021/> 6

10. Лебедко О. В. Принципи раціонального використання земельних ресурсів. Агросвіт. 2010. № 6. С. 10-13.
11. Мартин А. Г. Деякі підходи до екологоекономічного вдосконалення структури земельних угідь. Науковий вісник НАУ. 2003. Вип. 68. С. 230-233.
12. Москаленко А. М. Раціональне використання сільськогосподарських земель : теорія і практика. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Економічні науки. 2012. № 5. С. 42-49.
13. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2022. 254 с.
14. Павлів О. В. Міжнародний досвід регулювання земельних відносин та його адаптація в Україні. Демократичне врядування. 2023. Вип. 2. С. 172–185. DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2023.02.172>
15. Попело О. В., Кифяк В. І. Державне регулювання у сфері використання земельних ресурсів в умовах мінливого безпекового середовища. Economic Synergy, 2023. (4), С. 23–36. URL: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-4-2>
16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 2247-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>.
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.
18. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення : 1.10.2023).

19. Прядка Т. М., Корбут Т. С. Теоретико-методологічні засади раціонального й ефективного використання земель. Інноваційна економіка. 2012. № 4. С. 82-84.

20. Русан В. М. Економіка раціонального сільськогосподарського землекористування : монографія. Інститут аграрної економіки. 2009. 198 с.

21. Сплодитель А., Голубцов Л., Чумаченко С., Сорокіна Л. Вплив війни росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу. Київ : Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2023. 32 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosiisummary.pdf>

22. Ступень Р., Ступень Н., Ступень О. Методика організації використання та охорони земельних ресурсів в умовах децентралізації влади: матеріали XXII Міжнародного науково-практичного форуму «Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій», 5-7 жовтня 2021 року Львів - Дубляни, Україна. С. 9-11.

23. Тараріко О. Г., Греков В. О., Панасенко В. М. Охорона та відтворення деградованих ґрунтів відповідно проекту ґрунтової директиви Євросоюзу. Вісник аграрної науки. 2011. № 5. С. 9-13.

24. Товарянський С. І. Напрями інтенсивного використання земельних ресурсів. Актуальні питання землекористування та туризму в контексті сталого розвитку України: матеріали III Всеукр. студентської наук.-практ. конф. Дубляни, 18 квітня 2024 р. – Львів : Львівський національний університет природокористування, 2024. – 59-61 с.

25. Трегобчук В. М., Юзефович А. Е., Крисанов Д. Ф. Відтворення та ефективно використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) : монографія / за ред. В. М. Трегобчук. Київ : Ін-т економіки НАН України, 2003. 259 с.